

Pozičný dokument

Participácia detí a mladých ľudí na Slovensku

NEVIEME, NEMÁME, NEDÁ SA, NEZÁUJEM!

Bratislava 2018

Cieľom Pozičného dokumentu *Participácia detí a mladých ľudí na Slovensku* je zmapovať základné oblasti participácie detí a mladých ľudí v SR a ich aktuálnu situáciu. Dokument slúži ako základ pre prípravu Návrhu stratégie participácie detí a mladých ľudí v SR. Cieľom Stratégie je podpora občianskej participácie detí a mladých ľudí vo formálnom a neformálnom vzdelávaní, samospráve a tvorbe verejných politík týkajúcich sa detí a mladých ľudí.

Pozičným dokumentom chceme pomenovať stav, v akom sa nachádza v Slovenskej republike participácia detí a mladých ľudí, ako aj upozorniť na najväčšie bariéry v jej uplatňovaní na Slovensku a pripraviť tak pôdu pre strategický dokument. Veľmi zjednodušene povedané - momentálne mapujeme existujúci stav a v stratégii chceme opísať stav ideálny, ako aj cesty, ako sa k nemu dopracovať.

Zhrnutie Pozičného dokumentu

Deti a mladí ľudia sú občanmi tejto krajiny a tvoria významnú časť populácie. Vychádzame z presvedčenia, že by mali mať možnosti podieľať sa na politickom a občianskom živote. Ich potreby a požiadavky by mali byť vypočítané a brané do úvahy. Deti a mladí ľudia sú zároveň prijímateľmi verejných služieb a ich hlas môže prispieť k zvýšeniu ich kvality. Podpora participácie detí a mladých ľudí je investíciou do výchovy aktívnych, zodpovedných a demokraticky zmýšľajúcich občanov.

Pod participáciou rozumieme spoluúčasť alebo spolupodieľanie sa občanov, vrátane detí a mladých ľudí, na tvorbe, realizácii a vyhodnocovaní verejných politík. Zmysluplná je predovšetkým aktívna participácia, ktorá znamená náležité posudzovanie pripomienok (konzultovanie), zdieľanie rozhodovacej právomoci (spolurozhodovanie) a kontrolu rozhodovania a reálneho výkonu právomocí.

Základným dokumentom upravujúcim participáciu detí a mladých ľudí je *Dohovor o právach dieťaťa*, ktorý v článku 12 hovorí, že štáty „*musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.*“

Na základe poslednej zverejnenej Správy o činnosti komisára pre deti za rok 2017 konštatujeme, že participácii sa súčasná komisárka nevenuje vôbec alebo len v rámci súdnych konaní. Nevenuje sa im na základe podnetov priamo od detí, od ich zástupcov alebo iných osôb, ktoré majú obavy o napĺňanie práv detí.

Prieskum Rady mládeže Slovenska ukázal, že politika sa mladých ľudí podľa ich vlastného presvedčenia týka. Len 8% respondentov uviedlo, že sa o ňu vyslovene nezaujíma. Problémom však je hlboká nedôvera k politickým inštitúciám. V priemere až 80% respondentov vo veku 15 – 24 rokov nedôveruje vláde ani parlamentu, ešte vyššia je nedôvera k politickým stranám. Mladí ľudia sa cítia byť vylúčení, necítia podporu ani záujem zo strany štátu a ďalších politických aktérov. S výrokom „*politici sa o nás nezaujmajú*“ súhlasilo až 82% respondentov.

Z prieskumu *Samospráva a mládež 2015* vyplýva, že takmer 70% miest s menej než 10-tisíc mladými ľuďmi nemá žiaden finančný nástroj na podporu detských a mládežníckych organizácií. S menším počtom mladých ľudí sa ešte zvyšuje podiel obcí, ktoré takýto nástroj nemajú. Detské a mládežnícke organizácie sú teda vo väčšine prípadov odkázané na štátne, zahraničné alebo súkromné zdroje.

Záujem o participáciu v žiackej samospráve škôl nie je veľký ani systémovo podporovaný. Až 64% opýtaných žiakov nevedelo o tom, aké podnety predkladali členovia žiackych školských rád vedeniu školy. Len 12% opýtaných malo podľa vlastného vyjadrenia všetky informácie o činnosti žiackych samosprávnych orgánov a približne rovnaký podiel priznal, že sú s prácou žiackej rady oboznámení čiastočne. Na zabezpečenie skutočnej participácie žiakov na chode škôl veľkú väčšinu slovenských škôl čaká ešte dlhá cesta.

Definícia pojmu

Participácia znamená spoluúčasť alebo spolupodieľanie sa na občianskom a politickom živote. Participácia teda znamená spoluúčasť a spolupodieľanie sa občanov, vrátane detí a mladých ľudí, na tvorbe, realizácii a vyhodnocovaní politík a z nich vyplývajúcich opatrení a aktivít. Participácia znamená aj spolupodieľanie sa na spravovaní spoločnosti zdieľaním rozhodovacej právomoci priamo alebo prostredníctvom volených zástupcov. Pod participáciou rozumieme aj spolupodieľanie sa na občianskom živote v rámci tzv. občianskeho sektora, občianskych aktivít, iniciatív a organizácií.

Vekové vymedzenie kategórií detí a mladých ľudí je problematické, nakoľko jednotlivé definície a politiky sa prekrývajú. V zásade legislatíva definuje deti do 18 rokov veku, mladých ľudí do veku 30 rokov, v niektorých prípadoch až do veku 35 rokov, pričom spodná hranica veku často nebýva definovaná, zvyčajne sa ňou chápe vek okolo 12-13 rokov. V dokumente preto prioritne používame združené pomenovanie „deti a mladí ľudia“ a chápeme ním vekovú kategóriu od narodenia do 30 rokov veku v medziach Zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou.

Na dôležitosť participácie detí a mladých ľudí na politickom a občianskom živote nazeráme z dvoch pohľadov. V prvom rade je to priznanie ich práv ako občanov, dôležitosti ich pohľadu na fungovanie služieb, ktoré sa priamo dotýkajú ich života, ako aj priestor pre vlastnú sebarealizáciu v spoločnosti. Zároveň ide o proces učenia sa toho, ako funguje spoločnosť a jej inštitúcie, akými princípmi sa riadi demokratická spoločnosť, aké sú možnosti zapojiť sa do politického a občianskeho života z pozície mladého občana. Ide teda zároveň o investíciu do výchovy aktívneho, zodpovedného a demokratického občana aj v dospelom veku.

V sociálnych vedách jestvujú rozličné delenia participácie. E. Brodie, E. Cowling, N. Nissen et al. (2009) rozdeľujú participáciu na:

- **Verejnú participáciu**, ktorou rozumejú zapojenie jednotlivcov do rôznych štruktúr a inštitúcií demokracie. Iní autori v tejto súvislosti hovoria o politickej, občianskej, vertikálnej participácii a/alebo o participatívnom riadení či spravovaní (governance). Príklady verejnej participácie zahŕňajú: hlasovanie vo voľbách na všetkých úrovniach, zastávanie volených funkcií, ktoré sa podieľajú na správe vecí verejných a účasť vo výboroch a konzultáciách spolupodieľajúcich sa na riadení komunity, samosprávy, spoločnosti. Častejšie sa pre tieto aktivity používa pojem politická participácia.
- **Sociálnu participáciu**, ktorou rozumejú kolektívne činnosti, ktorých môžu byť jednotlivci súčasťou v rámci ich každodenného života. Môže ísť o aktivity mimovládnych organizácií (občianskych združení, neziskových organizácií, nadácií atď.), miestnych iniciatív a akčných skupín, dobrovoľníckych aktivít, činnosti náboženských skupín, zapájanie sa do bytového družstva alebo spoločenstva vlastníkov bytov, odborového združenia a pod. V prípade detí a mladých ľudí sem zahŕňame participáciu na živote školy (a zastupiteľských štruktúrach v rámci školy ako žiacke školské rady a študentské parlamenty) a na živote miestnej komunity/samosprávy (a zastupiteľských štruktúrach v miestnej komunite/samospráve ako detské a mládežnícke parlamenty a pod.). Príbuzné pomenovania sú občianska angažovanosť, spolkový život, kolektívne alebo občianske aktivity, horizontálna alebo komunitná participácia.
- **Individuálnu participáciu**, ktorou rozumejú rozhodnutia a voľby, ktoré jednotlivci uskutočňujú v rámci ich každodenného života, ktorými vyjadrujú a snažia sa tvoriť takú spoločnosť, v akej chcú žiť. Ide napríklad o kúpu produktov spravodlivého obchodu (fairtrade), bojkotovanie určitých produktov, využívanie „zelenej energie“, darovanie peňazí na charitatívne účely, podpísanie sa pod petíciu a pod.

Je však potrebné uviesť, že mnohé z týchto prístupov spadajú pod viaceré kategórie, pojem a jeho obsah nie je presne vymedzený. Napríklad podpísanie sa pod petíciu je tak prejavom individuálnej participácie, ako aj verejnej participácie, nakoľko petícia sa snaží vyvinúť tlak alebo ovplyvniť podobu konkrétnej politiky pri hlasovaní v parlamente či inom rozhodovacom orgáne. Hnacím motorom môže byť občianske združenie, ktoré primárne chápeme ako organizáciu sociálnej participácie. Uvedené delenie sme však považovali za vhodný spôsob prezentácie celej šírky možností, v rámci ktorých môžu občania a v našom prípade najmä deti a mladí ľudia participovať a uhlov pohľadu, ako je možné na participáciu nazeráť.

V našom kontexte sa stretávame s jednoduchším delením participácie: a) **politická participácia** a b) **občianska participácia** (napr. Správa o mládeži, 2018). Toto delenie a náhľad uplatňujeme aj v našom dokumente.

Z pohľadu zapojenia sa do rozhodovania (zdieľania moci) je známy model, tzv. rebríček participácie, ktorý obsahuje nasledovných päť stupňov:

1. prístup k informáciám (pasívne informovanie),
2. adekvátne zverejňovanie informácií (aktívne informovanie),
3. náležité posudzovanie pripomienok (konzultovanie),
4. zdieľanie rozhodovacej právomoci (spolurozhodovanie),
5. kontrola rozhodovania a reálneho výkonu právomocí.

Za aktívnu participáciu považujeme až posledné tri stupne. Prvé dva stupne – prístup k informáciám a aktívne informovanie chápeme ako nevyhnutné predpoklady pre participáciu, nie však ako participáciu samotnú.

Bariéry, stimuly a prínosy participácie detí a mladých ľudí

Autori publikácie *Mládežnícka participácia na Slovensku* (Z. Paulíniová et al., 2005) definujú nasledovné bariéry a stimuly participácie. K citovaným bodom pridávame naše zistenia z diskusií s mladými ľuďmi:

Bariéry participácie detí a mladých ľudí:

tradičné vnímanie autority a roly predstaviteľmi štátnej správy a samosprávy, ako aj nedostatočné vnímanie občianskych práv a práv detí a mladých ľudí zabraňuje partnerskému prístupu zo strany dospelých a inštitúcií, ktoré reprezentujú;

silná viera v moc expertov a podceňovanie detí a mladých ľudí, osobitne podceňovanie ich skúseností a schopnosti vyjadriť vlastný názor;

konfrontačne vnímaný vzťah medzi verejným, súkromným a mimovládny sektorom podmienený nedávnou históriou;

nepoznanie, resp. nepochopenie princípov a zmyslu participácie, nedostatok vedomostí a zručností potrebných na napĺňanie participácie;

nedostatočné zmapovanie a zviditeľnenie pozitívnych príkladov uplatňovania občianskej participácie;

snaha komunikovať s organizovanými partnermi, vynechanie množstva neorganizovaných mladých ľudí, iniciatív, neformálnych združení a organizácií z dialógu;

financovanie, ktoré posilňuje vzťahy závislosti, nedostatok nezávislých zdrojov alebo zdrojov, v ktorých by bolo oddelené poskytovanie peňazí od štátnej správy, samosprávy;

chýbajúca vzájomná informovanosť aktérov o ich rolách či kompetenciách;

snaha riešiť veci rozhodnutiami zhora namiesto vytvárania priestoru pre iniciatívy zdola;

nedodržanie sľubov dospelých, čo deti a mladých ľudí vedie k ľahostajnosti.

Stimuly participácie detí a mladých ľudí:

- osobnosť detí a mladých ľudí, ich schopnosť prevziať zodpovednosť, jasne formulovať požiadavky, presadzovať svoje práva;
- zmeny vo vnímaní tradičných rolí a práv;
- spoločenské zmeny týkajúce sa práv a možností detí a mladých ľudí (reforma školstva, decentralizácia, širší európsky kontext atď.);
- osvietení politici a jednotlivci na všetkých úrovniach možnej spolupráce, ktorí vytvárajú priestor pre participáciu;
- sieťovanie, výmena informácií a skúseností od miestnej po medzinárodnú úroveň;
- výchova a vzdelávanie, najmä neformálne vzdelávanie a vzdelávanie cez vlastnú skúsenosť (learning by doing), poznanie vlastných práv a kompetencií;
- médiá a informovanie prostredníctvom médií;
- nezávislé zdroje financovania.

Potreby, ktoré participácia u detí a mladých ľudí napĺňa:

- Potreby sebarealizácie – osobnostný rozvoj, potreba prejavovať sa, zviditeľniť sa a byť ocenený, presadiť sa, byť vypočutý a akceptovaný, potreba angažovať sa, prevziať zodpovednosť za svoje rozhodovanie.
- Sociálne potreby – patriť niekam, mať priestor, byť chcený a akceptovaný, byť s podobnými ľuďmi, potreba spolupráce s inými skupinami, potreba spolupatričnosti, potreba komunikovať, potreba byť oslovený v teréne, v miestnom prostredí.
- Kognitívne potreby a prístup k informáciám, potreba komunikácie, potreba neformálneho vzdelávania.

Základné podmienky kvalitnej participácie detí a mladých ľudí

Participácia detí a mladých ľudí ako politická priorita

Deti a mladí ľudia sú občanmi tejto krajiny a tvoria významnú časť populácie, preto by mali mať možnosti participovať na politickom a občianskom živote krajiny, ich potreby a požiadavky by mali byť vážne posúdené a vzaté do úvahy s ohľadom na ich vekové špecifiká a životné skúsenosti. Zároveň sú prijímateľmi verejných služieb, a preto by mali mať možnosť vyjadrovať sa k nim a ich názor by mal byť braný do úvahy pri zvyšovaní ich kvality. Konzultácie s deťmi a mladými ľuďmi pri tvorbe rozličných sektorových politík v oblastiach, ktoré sa dotýkajú ich života, by mali byť samozrejmosťou. Oficiálne národné a medzinárodné dokumenty, ktoré potvrdzujú tento verejný záväzok uvádzame v ďalšej časti dokumentu.

Prístup k informáciám a ich aktívne šírenie je základným predpokladom participácie

Aby deti a mladí ľudia mohli participovať na politickom a občianskom živote krajiny, potrebujú mať dostatočné informácie o veciach, ktoré sa dotýkajú ich života a zaujímajú ich. Informácie musia byť podané v jazyku, ktorému budú rozumieť, čo v praxi znamená, že informačné materiály sú v zjednodušenom jazyku primeranom danej vekovej skupine a dospelí sú pripravení všetky potrebné veci vysvetliť a zodpovedať na otázky. Informácie sú podávané tak v jazyku majority, ako aj v jazykoch národnostných menšín a etnických skupín či formou prístupnou aj pre deti a mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením. Jednotlivé samosprávy, inštitúcie, organizácie, školy proaktívne informujú o možnostiach participácie detí a mladých ľudí, kontaktných osobách, štruktúrach, ako aj o aktivitách, do ktorých sa deti a mladí ľudia môžu zapojiť.

Kvalitná participácia si vyžaduje potrebné zručnosti na strane detí a mladých ľudí aj dospelých

Participácii sa musia učiť deti, mladí ľudia aj dospelí. Základom je rešpektujúca komunikácia. Dospelí musia hľadať možnosti, ako sa s deťmi a mladými ľuďmi rozprávať o ich potrebách a názoroch, načúvať

im a trpezlivo vysvetľovať. Deti a mladých ľudí musia naučiť vyjadrovať svoje myšlienky, viesť dialóg, rešpektovať rôznorodosť pohľadov, hľadať alternatívne riešenia a pod.

Participácia detí a mladých ľudí by mala byť zmysluplná

Deti a mladí ľudia vidia a vnímajú, aká dôležitosť je pripisovaná ich názorom a či sú skutočne premietnuté do praxe. Ak sú súčasťou predstieranej participácie (často sa používa aj pojem tzv. „hry na participáciu“), strácajú dôveru voči dospelým aj spoločenským inštitúciám, že na ich názore záleží a môžu ovplyvniť veci verejné. Túto skúsenosť si prenášajú aj do dospelého života, čo ovplyvňuje aj mieru ich verejného a spoločenského angažovania sa.

Participácia detí a mladých ľudí by mala byť inkluzívna

Možnosť participácie majú zvyčajne najmä deti a mladí ľudia patriaci k majoritnej spoločnosti s podporným rodinným a sociálnym zázemím. K vyjadreniu svojho názoru sú prizývané predovšetkým deti a mladí ľudia s dobrým prospechom a správaním. Participácia by mala umožňovať všetkým deťom a mladým ľuďom bez rozdielu vyjadriť svoj názor a ten by mal byť následne zohľadnený. Je povinnosťou dospelých zabezpečiť rôznorodosť názorov, pohľadov a aktívne vytvárať podmienky na to, aby aj deti a mladí ľudia so znevýhodnením a s nedostatkom príležitostí boli do participácie zapojení. V tejto súvislosti je potrebné venovať väčšiu pozornosť aj participácii detí, ktorá je v porovnaní s participáciou mladých ľudí menej rozvinutá a tomu prispôbiť nástroje, akými táto participácia prebieha.

Participácia detí a mladých ľudí si vyžaduje podpora priradenými zdrojmi

Participácia detí a mladých ľudí na politickom a občianskom živote musí byť podporená priradenými zdrojmi, inak je možné realizovať ju iba v obmedzenej miere a kvalite. Ide o podporu informovanosti o možnostiach participácie, štruktúr umožňujúcich participáciu (napr. žiacke školské rady, mládežnícke parlamenty a pod.) a organizácií, ktoré združujú deti a mladých ľudí a poskytujú im priestor na sebarealizáciu, podporu rovnosti šancí a rozvoja zručností pre participáciu. Ide predovšetkým o finančnú podporu, ale aj podporu v podobe vhodne pripravených ľudských zdrojov, či materiálnu podporu. V neposlednom rade je z pohľadu zdrojov potrebné vyhradiť si čas pre participáciu detí a mladých ľudí.

Participácia detí a mladých ľudí si vyžaduje mať vhodné štruktúry a koordináciu

Významnou súčasťou participácie detí a mladých ľudí sú organizácie občianskeho sektora, samostatné participačné štruktúry ako napr. žiacke školské rady, študentské parlamenty, obecné a mestské parlamenty mladých atď. Tieto sú predpokladom, infraštruktúrou pre participáciu detí a mladých ľudí na politickom a občianskom živote. Ich budovaniu a podpore je preto potrebné venovať priradenú pozornosť a zdroje. V prípade samospráv, štátnych a verejných inštitúcií, mimovládnych organizácií a škôl je potrebné investovať finančné a ľudské zdroje do koordinovania participácie detí a mladých ľudí.

Legislatíva a koncepčné dokumenty

Legislatívne ukotvenie participácie detí a mladých ľudí na Slovensku analyzujeme z viacerých dokumentov medzinárodnej a národnej povahy a úrovne. Stručne poukážeme na tie najdôležitejšie. Nie je možné, a ani zámerom tohto dokumentu, vymenovať ich všetky. Zámerom je poukázať na to, že participácia detí a mladých ľudí je v dokumentoch verejnej politiky na Slovensku už ukotvená. Dokumenty majú rozličnú právnu silu – zákonnú, odporúčaciu a koncepčnú.

Organizácia spojených národov

Základným dokumentom upravujúcim participáciu detí a mladých ľudí je *Dohovor o právach dieťaťa* (ďalej len Dohovor), ktorý v článku 12 hovorí: „Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia zabezpečiť dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo slobodne sa vyjadrovať o všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom detí musí venovať

primeraná pozornosť zodpovedajúca ich veku a úrovni.“ Pričom „dieťaťom [sa] rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako osemnásť rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr.” (Článok 1)

Výbor OSN pre práva dieťaťa vydáva k uplatňovaniu Dohovoru Všeobecné komentáre, ktorých cieľom je bližšie špecifikovať jednotlivé ustanovenia Dohovoru a praktické usmernenia k ich zavedeniu do praxe. Keďže téma participácie je prierezovou témou, nájdeme ju priamo či nepriamo prítomnú vo všetkých Všeobecných komentároch, avšak venuje sa jej aj samostatný *Všeobecný komentár č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočuté*. Ten hovorí: „Koncept participácie zdôrazňuje, že zapájanie detí by nemalo byť jednorazovým krokom, ale začiatkom intenzívnej výmeny medzi deťmi a dospelými v rámci vývoja politik, programov a opatrení vo všetkých relevantných kontextoch života detí.” (Časť III, bod 13) Ďalej tieto „kontexty života detí“, teda tematické sektorové politiky, bližšie rozoberá a opisuje oblasti a možnosti participácie dieťaťa v nich. Všeobecný komentár zároveň odkazuje na prepojenie článkov 12 a 3 Dohovoru, ktorým je zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa pri zohľadňovaní jeho názoru. Toto prepojenie podčiarkuje významnosť názorov dieťaťa a ich zohľadnenie v rozhodovaní a praxi.

Organizácia spojených národov sa vo svojej činnosti venuje špecificky aj mladým ľuďom. Základným dokumentom v tejto oblasti je *Svetový akčný program pre mládež*, ktorý bol prijatý v roku 1995. Jeho cieľom je v globálnom meradle zabezpečovať podmienky pre kvalitný život mladých ľudí a napĺňanie ich práv. Okrem opatrení v jednotlivých sektorových politikách ako školstvo, zdravotníctvo, voľný čas, zamestnanosť atď. sa samostatne venuje aj mechanizmom participácie mladých ľudí na občianskom a politickom živote. V tejto súvislosti okrem iného odporúča „vziať do úvahy prínos mládeže v navrhovaní, realizácii a hodnotení národných politik a plánov, ktoré sa ich dotýkajú.“ Dôkazom participácie mladých ľudí na tvorbe politik na najvyššej medzinárodnej úrovni je program mládežníckych delegátov na Valnom zhromaždení OSN. Na pôde OSN bola nedávno prijatá aj nová Stratégia pre mládež do roku 2030 - YOUTH 2030. (<https://www.un.org/youthenvoy/youth-un/>)

Rada Európy

Rada Európy vytvorila iniciatívu *Budovanie Európy s deťmi a pre deti*, pričom v nej stavia na Dohovore o právach dieťaťa, Európskom dohovore o ľudských právach, Európskej sociálnej charte a mnohých ďalších dokumentoch. Aktuálne je platný dokument *Stratégia Rady Európy o právach dieťaťa (2016 – 2020)*, pričom jednou z prioritných tém je „Účasť všetkých detí“, ktorá sa venuje trom oblastiam: 1. Presadzovanie práva detí na účasť; 2. Oslovovanie detí; 3. Posilnenie zapojenia v školách a prostredníctvom škôl. Zároveň v samostatnej kapitole venuje špecifickú pozornosť požiadavke zapojenia všetkých detí a predchádzaniu diskriminácie aj v tejto oblasti.

Rada Európy sa rovnako ako deťom venuje aj mladým ľuďom. Tvorbu a koordináciu politik a najmä aktivít v tejto oblasti zabezpečuje Oddelenie pre mládež, ktoré spadá pod Riaditeľstvo demokratickej participácie („DGII“). Medzi aktuálne priority mládežníckeho sektora Rady Európy na roky 2018 a 2019 patrí aj podpora participácie, konkrétne: „Mládežnícke organizácie a členské štáty sú podporované v rozvoji mládežníckej politiky a práce s mládežou pre demokratickú participáciu mladých ľudí.“

Jedným z hlavných dokumentov Rady Európy pre podporu participácie mladých ľudí je *Revidovaná európska charta o participácii mladých ľudí na miestnom a regionálnom živote*, ktorú prijal Kongres miestnych a regionálnych samospráv v roku 2003. Tá vo svojej preambule upozorňuje na rôznorodosť participácie (politická a občianska), ako aj na potrebu vytvorenia vhodných podmienok a poskytnutie zdrojov: „Účasť na demokratickom živote ktoréhokolvek spoločenstva je viac než len právo voliť alebo kandidovať vo voľbách, hoci tie sú dôležitými prvkami. Účasť a aktívne občianstvo je o tom mať právo, prostriedky, priestor a možnosť, a kdekoľvek je to potrebné, podporu podieľať sa a ovplyvňovať rozhodnutia a zapojiť sa do činnosti a aktivít, ako aj prispievať k budovaniu lepšej spoločnosti. Miestne a regionálne samosprávy, ako orgány najbližšie k mladému človeku, majú zohrávať veľmi dôležitú úlohu v podporovaní zapojenia mládeže.“

Ide o veľmi konkrétny dokument, ktorý rozoberá jednotlivé sektorové politiky a v rámci nich predstavuje konkrétne opatrenia pre zapojenie mladých ľudí a realizáciu politik s ohľadom na ich potreby. Zároveň vymenúva nástroje pre participáciu mladých ľudí, ktorými sú: a) školenie v participácii mládeže; b) informovanie mladých ľudí; c) podpora účasti mládeže cez informačné a komunikačné technológie; d) podpora participácie mladých ľudí v médiách; e) podpora projektov a iniciatív mladých ľudí; f) podpora organizácií mladých ľudí; g) mládežnícka účasť v mimovládnych organizáciách a politických stranách. Taktiež definuje inštitucionálne opatrenia pre posilnenie participácie mladých ľudí, ktorými sú: výbory, parlamenty a fóra mládeže, ako aj samotná podpora pre fungovanie týchto a im podobných štruktúr.

Závazok Rady Európy podporovať participáciu mladých ľudí sa pretavil aj do spôsobu rozhodovania. V rámci Rady Európy funguje Európsky riadiaci výbor pre mládež (CDEJ), ktorý pozostáva z 50 predstaviteľov ministrov, resp. orgánov zodpovedných za politiku mládeže jednotlivých členských krajín. Súbežne s ním funguje Poradná rada pre mládež, ktorá pozostáva z 30 zástupcov mimovládnych mládežníckych organizácií a sietí. Tieto dva orgány sa stretávajú na Spoločnej rade pre mládež a ich činnosti napomáha Programová komisia. Ide o funkčný príklad zdieľania rozhodovacej právomoci na najvyššej, medzinárodnej úrovni.

V roku 2008 bol prijatý dokument *Budúcnosť mládežníckej politiky Rady Európy AGENDA 2020*, ktorý opätovne potvrdil potrebu „podpory aktívnej účasti mladých ľudí na demokratických procesoch a štruktúrach.“

Európska únia

Článok 165/2 *Lisabonskej zmluvy* vyzýva k zapájaniu mladých ľudí do demokratického života. Aktuálne opatrenia v oblasti detí a mladých ľudí sa v Európskej únii odvíjajú od Stratégie Európa 2020. V roku 2011 bol Európskou komisiou prijatý samostatný dokument *Program EÚ v oblasti práv dieťaťa*. V ňom je vyjadrená potreba a záväzok začleniť práva dieťaťa do politik EÚ ako ich integrálnu súčasť s využitím spolupráce jednotlivých subjektov a krajín a realizovanie politiky založenej na dôkazoch. Veľká časť pozornosti sa venuje súdnictvu zameranému na práva a potreby detí a v tomto ohľade vyzdvihuje postavenie zraniteľných skupín detí.

Samostatná časť sa venuje aj zabezpečeniu a zvyšovaniu účasti detí a ich informovaniu. Dokument sa odvoláva na výsledky Eurobarometra z roku 2008 a 2009, kedy 76% opýtaných detí nevedelo, že majú práva a 79% detí nevedelo, kam sa môžu v prípade potreby obrátiť o pomoc. Preto sa v dokumente uvádza potreba plného uznania práv detí prostredníctvom poskytnutia šance vyjadriť svoj názor a zúčastniť sa na prijímaní rozhodnutí, ktoré sa ich dotýkajú – či už ide o ich osobný a rodinný život, ale aj na tvorbe, realizácii a vyhodnocovaní jednotlivých politik. Na zvýšenie informovanosti detí o EÚ bola vytvorená stránka „Detský kútik“ (<http://europa.eu/kids-corner>). Potrebu vypočúť deti vo veciach, ktoré sa ich týkajú a venovať ich názoru patričnú pozornosť podčiarkla aj Rada Európskej únie v roku 2014 v dokumente *Záver rady Európskej únie o presadzovaní a ochrane práv dieťaťa*.

V roku 2013 prijala Európska komisia dokument *Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia*. Tento, ako jedno z odporúčaní, uvádza Právo detí na účasť, konkrétne: „Zavedte mechanizmy, ktoré podporujú účasť detí v rozhodovacom procese, ktorý ovplyvňuje ich život – dovoľte deťom vyjadriť svoje informované názory a podporujte ich tým, že zabezpečíte, aby sa uvedeným názorom venovala náležitá pozornosť a aby sa tieto názory premietli v hlavných rozhodnutiach, ktoré ich ovplyvňujú.“ Dokument pritom hovorí o potrebe vyjadrenia a zohľadnenia názoru dieťaťa v osobnejšom vzťahu ako iba „prijímateľa služieb“ v rámci jednotlivých sektorových politik, napr. zdravotníctva, školstva, súdnictva, ale aj v zavádzaní inštitucionalizovanejších mechanizmov a štruktúr na podporu participácie pri tvorbe politik.

Problematike mladých ľudí sa na úrovni Európskej únie venuje Generálne riaditeľstvo pre vzdelávanie, mládež, šport a kultúru. V súčasnosti je hlavným politickým dokumentom, ktorým sa riadi činnosť EÚ a jej jednotlivých členských štátov v oblasti mládeže, *Stratégia EÚ pre mládež – investovanie a posilnenie postavenia mládeže 2010-2018*. Jedným z hlavných cieľov stratégie je podpora participácie mládeže, konkrétne: „Zabezpečiť plné zapojenie mládeže do spoločnosti zvyšovaním účasti mládeže na občianskom živote miestnych komunít a zastupiteľskej demokracii podporovaním mládežníckych organizácií, ako aj rôznych foriem „učenia sa participovať“, podporovaním participácie neorganizovaných mladých ľudí a poskytovaním kvalitných informačných služieb.“ V nadväznosti na aktuálnu stratégiu sa s podporou participácie mládeže v občianskom a demokratickom živote ako s jedným z hlavných cieľov a princípov počíta aj v pripravovanej následnej stratégii na roky 2019-2027. Hlavnými nástrojmi, ktoré Európska únia využíva na dosahovanie týchto cieľov, sú: a) Štruktúrovaný dialóg – konzultácie s mladými ľuďmi v členských štátoch a na európskej úrovni; b) Program Erasmus+ – podpora medzinárodných projektov mladých ľudí; c) Európske zbory solidarity – dobrovoľnícka a platená práca mladých ľudí pre dobro komunít v rámci EÚ.

Partnerstvo medzi Radou Európy a Európskou úniou v oblasti mládeže

Pre úplnosť uvádzame, že v oblasti mládeže funguje partnerstvo medzi Radou Európy a Európskou komisiou. Prioritnými oblasťami spolupráce týchto dvoch inštitúcií sú: 1. Občianstvo a participácia (vrátane nachádzania a vytvárania nových konceptov a nástrojov pre ich rozvoj a uplatňovanie); 2. Sociálne začlenenie (s dôrazom na začlenenie a potlačenie diskriminácie najzraniteľnejších skupín); 3. Rozvoj kvalitnej práce s mládežou.

Slovenská republika

Pod gesciou Výboru pre deti a mládež Rady vlády pre SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť sa tvorí, monitoruje a vyhodnocuje dokument s názvom *Národný akčný plán pre deti* (NAPD). Prednedávnom skončil svoju platnosť ten, ktorý bol vytvorený pre roky 2013-2017 a na príprave dokumentu pre nasledujúce obdobie sa práve pracuje. V predchádzajúcom období bola ako jedna z priorít vytýčená snaha o zavedenie participatívneho mechanizmu detí a mladých ľudí na úrovni Výboru, konkrétne vymedzením úlohy 1.2. Umožnenie aktívneho vyjadrovania sa detí a mladých ľudí k politikám, ktoré sa ich týkajú a vytváranie a rozvoj mechanizmov zaručujúcich zohľadnenie ich názorov. Hoci pracovná skupina bola vytvorená a zrealizovalo sa niekoľko stretnutí, táto úloha nebola doposiaľ splnená.

Snahu o podporu participácie detí a mladých ľudí na národnej úrovni možno hodnotiť veľmi pozitívne, jej realizácia a pretavenie do praxe sú však relatívne pomalé. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že súčasťou prípravy NAPD bola aj štúdia *Deti o svojich právach* (2009, v spolupráci s UNICEF Slovensko), ktorá predstavovala participačný vstup detí a mladých ľudí do tvorby dokumentu so zohľadnením ich potrieb a názorov, čo na slovenské pomery a zaužívanú prax považujeme za výrazný pozitívny posun. Jedným z odkazov tejto štúdie je, že deti nerozumejú informáciám podávaným zo strany dospelých a často nie sú dospelými chápané ako rovnocenní partneri, ktorí by sa mali vyjadrovať k otázkam, ktoré sa ich dotýkajú a ich názor by mal byť adekvátne posúdený a zohľadnený.

Zákon č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím ustanovil nezávislý inštitút a úrad komisára pre deti, ktorého poslaním je podieľať sa na ochrane práv detí podporou a presadzovaním práv priznaných deťom medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná. Na základe poslednej zverejnenej Správy o činnosti komisára pre deti za obdobie roka 2017 môžeme konštatovať, že téme participácie detí sa súčasná komisárka pre deti nevenuje vôbec, resp. len veľmi okrajovo v zmysle súdnych konaní. Nevenuje sa im na základe podnetov zaslaných priamo od detí, ich zástupcov alebo iných osôb, ktoré majú obavy o napĺňanie práv detí, ako ani na základe vlastnej monitorovacej praxe.

Stratégia SR pre mládež na roky 2014-2020 sa venuje téme participácie mladých ľudí v samostatnej kapitole, pričom ju nechápe iba ako politickú participáciu, ale aj ako občianske angažovanie sa predovšetkým vo voľnom čase a v škole. V tejto súvislosti stanovuje päť cieľov a ku každému z nich uvádza návrhy opatrení, ktoré môžu viesť k ich naplneniu. Je potrebné zdôrazniť, že ide o návrhy opatrení, ktoré sa môžu, ale aj nemusia realizovať a zároveň nejde o aktivity, ktoré jediné môžu viesť k naplneniu cieľa – systém je otvorený a dané ciele je možné naplňať aj inak. Konkrétne ide o tieto ciele: Podporovať inovatívne formy participácie mladých ľudí na živote spoločnosti na vnútroštátnej, regionálnej a komunálnej úrovni. (Opatrenia: elektronické voľby; vzdelávanie mladých ľudí a dospelých o participácii; legislatíva a kompetencie mestského a obecného mládežníckeho parlamentu/rady)

Podporovať rešpektujúci a partnerský prístup k mladým ľuďom v školskom prostredí vo všetkých stupňoch vzdelávacieho systému. (Opatrenia: rešpektujúci prístup medzi žiakmi a učiteľmi na školách; vznik, činnosť a financovanie žiackych školských rád)

Vytvoriť kvalitatívne štandardy mládežníckej participácie na národnej, regionálnej a komunálnej úrovni. (Opatrenie: Granty pre štátne inštitúcie a MVO na ich vytvorenie)

Zabezpečiť participáciu mladých ľudí prostredníctvom informácií a konzultácií v záležitostiach, ktoré sa ich týkajú. (Opatrenia: miestne a regionálne samosprávy zabezpečia prostredníctvom vytvorenej pozície pracovník s mládežou; účasť a priestor v komisiách miestneho a regionálneho zastupiteľstva)

Podporovať eDemokraciu a zabezpečiť informovanosť mladých ľudí pre nich zrozumiteľným jazykom, s cieľom zapojiť do participácie väčší počet organizovaných a neorganizovaných mladých ľudí. (Opatrenia: proaktívne informovanie štátnou správou; dostupné informácie o aktivitách pre mládež im prijateľným spôsobom, napr. sociálne siete a internet)

Odbor mládeže Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Iuventa – Slovenský inštitút mládeže, poskytujú a administrujú dotačnú schému pre mládežnícke organizácie. Tento nástroj je veľmi dôležitý a taktiež je potrebné, aby táto schéma bola prístupná čo najširšiemu počtu organizácií, bez určovania konkrétnych aktivít na podporu participácie detí a mladých ľudí ako podmienky pre čerpanie dotácie.

Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou definuje participáciu ako „aktívne zapojenie mládeže v procese plánovania, rozhodovania a uskutočnenia podujatí a projektov v oblasti spoločenského a hospodárskeho života“. (§ 2 i) Zákon ukladá povinnosť „podporovať spoluúčasť mládeže“ vyšším územným celkom (§ 5 l) a obciam (§ 6 g). Túto povinnosť však od orgánov štátnej a verejnej správy na národnej úrovni nevyžaduje. Za výraz podpory predovšetkým občianskej participácie mládeže, hoci nie explicitne vyjadrený, môžeme považovať dotačný systém na podporu práce s mládežou, ktorý je ustanovený a charakterizovaný v predmetnom zákone.

Špecifickou oblasťou života detí a mladých ľudí je vzdelávanie a čas, ktorý strávia v škole. V tejto súvislosti štát definuje možnosti ich participácie na riadení a živote školy. *Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve* umožňuje na škole zriadiť „žiacku školskú radu“ (§ 26). Táto reprezentuje žiakov a zastupuje ich záujmy vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy. Možno ju ustanoviť na strednej škole a základnej škole so všetkými ročníkmi. Obsadzovanie miest žiackej školskej rady sa realizuje v otvorených tajných voľbách, pričom na úrovni základnej školy nie je prístupné žiakom prvého stupňa, ale len žiakom 5.-9. ročníka. Náklady na činnosť žiackej rady sa po dohode s riaditeľom školy uhrádzajú z rozpočtu školy. Do jej kompetencií a činnosti podľa zákona patrí: vyjadruje sa k podstatným otázkam, návrhom a opatreniam školy v oblasti výchovy a vzdelávania, podieľa sa na tvorbe a zabezpečení dodržiavania školského poriadku, zastupuje žiakov vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy a predkladá im svoje stanoviská a návrhy, v prípade strednej školy aj volí a odvoláva zástupcu žiakov do rady školy.

Výskumné zistenia

Politická participácia

Občania Slovenskej republiky majú právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných priamo (aktívne volebné právo), ako aj slobodnou voľbou svojich zástupcov (pasívne volebné právo). Politickú participáciu detí a mladých ľudí môžeme sledovať napríklad prostredníctvom štatistiky ich účasti na voľbách a prostredníctvom názorov na politiku, jej inštitúcie a vnímané možnosti podieľať sa na správe vecí verejných a ich ovplyvňovanie.

Posledné voľby do Európskeho parlamentu sa konali v roku 2014. Slovensko bolo krajinou s najnižšou mierou účasti, len 13%. Oproti predchádzajúcim voľbám došlo v tomto prípade k poklesu o 4% (oproti 17% v roku 2009). Pozorovanou tendenciou, ktorá je prítomná naprieč celou Európou, je vysoká neúčast mladých ľudí (18 – 24 rokov) na voľbách. Na Slovensku sa v tejto vekovej kategórii volieb zúčastnilo len 6% mladých Slovákov, pričom priemer v tejto vekovej skupine za celú EÚ bol 28%.

V roku 2016 sa na Slovensku konali parlamentné voľby. Relatívne vysoký podiel mladých kandidátov bol v menších, novovzniknutých stranách, ale i v stranách s nízkou šancou na účasť v parlamente. Z celkového počtu 2914 kandidátov, až 448 bolo vo veku do 30 rokov, čo je o 116 viac ako v predchádzajúcich parlamentných voľbách. Do parlamentných lavíc nakoniec zasadli 2 poslanci mladší ako 30 rokov. Najväčším prekvapením parlamentných volieb bolo zvolenie neštandardných či až extrémistických strán do parlamentu. K tomuto volebnému výsledku pritom významne prispeli práve mladí voliči. Tento vývoj volebných preferencií mladých ľudí ešte pred voľbami naznačili študentské parlamentné voľby, ktoré realizovala Rada mládeže Bratislavského kraja spolu s Inštitútom pre verejné otázky. Výsledky exit pollu, ktorý sa konal v deň volieb, následne ukázali, že práve prvovoliči (mladí ľudia vo veku 18 – 21 rokov) volili najčastejšie stranu Kotleba – LSNS.

V novembri 2017 sa konali voľby do VÚC. Tak ako v predchádzajúcich župných voľbách, aj v týchto bolo zastúpenie mladých ľudí medzi kandidátmi na županov nulové. Názory mladých ľudí, ktorí oficiálne ešte nemôžu voliť vo voľbách do VÚC sa snažili zistiť rozličné iniciatívy organizované napr. Radou mládeže Žilinského kraja alebo organizáciou Pre stredoškolákov.

V novembri 2018 nás čakajú komunálne voľby a bude dôležité a zaujímavé sledovať tak pomer mladých ľudí medzi jednotlivými kandidátmi, ako aj účasť mladých ľudí na voľbách a ich volebné správanie.

Prieskum Rady mládeže Slovenska (RmS) „Politická participácia mládeže v krajinách V4“ ukázal, že politika ako taká sa mladých ľudí podľa ich vlastného presvedčenia týka. Len 8% respondentov uviedlo, že o informácie o politike sa vyslovene nezaujímajú. Problémom však je hlboká nedôvera mladých ľudí voči politickým inštitúciám. V priemere 80% respondentov vo veku 15 – 24 rokov nedôveruje vláde a parlamentu, ešte vyššia je nedôvera voči politickým stranám. Zároveň až 62% týchto respondentov uviedlo, že majú veľmi malý alebo žiadny vplyv napr. na fungovanie parlamentu. Dáta naznačujú, že mladí ľudia sa cítia vylúčení – necítia podporu ani záujem zo strany štátu a ďalších politických aktérov. S ohľadom na formy politickej participácie v uplynulých 12 mesiacoch prevažujú pasívne aktivity v online prostredí a aktivity, ktoré sa odohrávajú v súkromí, na úrovni diskusií s priateľmi, príbuznými či v školskom prostredí. Relatívne najčastejšou aktivitou, pri ktorej mladí ľudia vystupujú z tohto súkromného priestoru, sú dobrovoľnícke aktivity, ktoré deklarovalo 24% respondentov. Účasť na nejakej demonštrácii uviedlo 8% respondentov.

Prieskum Rady mládeže Slovenska v roku 2017 ukázal, že mladí ľudia považujú demokratické voľby za dôležitý inštitút. 71% respondentov rozhodne alebo skôr súhlasí s výrokom, že „účasť v parlamentných voľbách je povinnosťou každého občana“. Zároveň 73% respondentov vyjadrilo podobne súhlasný postoj s výrokom, že „voľby sú príležitosťou, ako môžete vyjadriť svoje záujmy“. Prieskum zároveň potvrdil pretrvávajúcu tendenciu príklonu mladých ľudí – aktuálnych aj budúcich prvovoličov k neštandardným a extrémistickým politickým subjektom. Proporčne najväčšia skupina mladých deklaruje, že nevie, aký politický subjekt by v prípade konania volieb uprednostnili.

Medzi mladými ľuďmi je zjavné veľké sklamanie z politiky. S výrokom „politici sa o nás nezaujímajú“ súhlasí 82% respondentov a s výrokom „politika potrebuje nové tváre, nových lídrov“ súhlasí 87% respondentov. To čiastočne vysvetľuje tendenciu mladých ľudí preferovať neštandardné politické subjekty, ako aj ich tendenciu prikloniť sa k extrémistickým politickým subjektom. Práve z tohto politického spektra zjavne prichádza ponuka, ktorá oslovuje mladých ľudí, čomu zodpovedá aj ich volebné správanie.

Výsledky prieskumu Samospráva a mládež 2015 poukázal na to, že v prípade 89% - 98% obcí a miest s menej než 2 000 mladými obyvateľmi neexistujú žiadne formálne štruktúry, cez ktoré by sa mohli zapojiť do tvorby mládežníckej politiky. Nejde len o samotné ovplyvňovanie, ide samozrejme aj o akúsi školu demokracie, učenie sa zážitkom, ktoré dnešným mladým ľuďom chýba. Najčastejšou formou sú mládežnícke parlamenty, ktoré fungujú najmä v mestách nad 2 000 obyvateľov. Prieskum však nemal kapacitu sledovať efektivitu ich činnosti ani výsledky.

Občianska participácia

V rámci občianskej angažovanosti detí a mladých ľudí rozoznávame viacero foriem. Ide o členstvo a zapájanie sa do aktivít detských a mládežníckych organizácií. Ďalej sa deti a predovšetkým mladí ľudia zapájajú do činnosti iných mimovládnych organizácií, ktoré sa nedefinujú ako detské a mládežnícke, ale definuje ich téma, ktorej sa venujú, napr. environmentálne, ľudsko-právne, komunitné atď. Deti a mladí ľudia sa taktiež venujú dobrovoľníckej činnosti a pridávajú sa, resp. aj formujú vlastné iniciatívy pre projekty a aktivity skupinového a komunitného charakteru v rozličných oblastiach ich záujmov.

Ako vyplýva z výskumu Rady mládeže Slovenska (K. Čavojská et al., 2018), takmer tretina (32%) respondentov vo veku 15 – 24 rokov uvádza, že mali alebo majú skúsenosť s mládežníckou organizáciou, z nich 13% je aktuálne členom nejakej mládežníckej organizácie. Treba zdôrazniť, že mládežnícke organizácie zohrávajú dôležitú úlohu v osobnostnom a sociálnom rozvoji mladých ľudí. Zároveň si mladí ľudia v týchto organizáciách budujú aj pozitívny vzťah a zručnosti nevyhnutne potrebné pre aktívne zapájanie sa do riešenia vecí verejných.

Výsledky sú ešte nelichotivejšie, ak sa na ne pozrieme vo vekovej skupine 15 – 30 rokov a v porovnaní s Európskou úniou, ktorá v rámci Eurobarometru (2018) daný prieskum realizovala. V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ sme na chvoste hlavne v občianskej participácii. V položke zapojenie do aktivity „mládežnícky klub, voľnočasový klub alebo aktivita akejkoľvek mládežníckej organizácie“ deklarovalo zapojenie v uplynulých mesiacoch 5% respondentov, čo je vôbec najmenej v EÚ. Zároveň najnižšia miera celkovej participácie v SR v rámci EÚ je vo všetkých ostatných sledovaných oblastiach občianskych aktivít (kultúrna, komunitná, politická, ľudskoprávna, rozvojová pomoc, environmentálne aktivity). Zapojenie do aktivít v aspoň jednej oblasti deklaruje 30% respondentov. Najvyššie zapojenie mladých ľudí na Slovensku je v rámci športových klubov (12%). Zároveň, oproti predchádzajúcemu prieskumu z roku 2014, vo všetkých oblastiach sledujeme pokles, resp. v lepšom prípade stagnáciu.

Z prieskumu *Samospráva a mládež 2015* vyplýva, že takmer 70% miest s menej než 10 000 mladými ľuďmi nemá žiaden priamy finančný nástroj na podporu detských a mládežníckych organizácií. S menším počtom mladých ľudí sa ešte zvyšuje podiel obcí, ktoré nemajú žiaden takýto nástroj. Detské a mládežnícke organizácie sú teda vo väčšine prípadov odkázané na štátne, zahraničné alebo súkromné zdroje a pritom ich hlavnou cieľovou skupinou sú miestne deti a mládež.

Žiacka samospráva

V roku 2017 realizovalo Centrum vedecko-technických informácií SR prieskum s názvom *Školská samospráva ako forma participácie mládeže* (M. Bieliková, M. Pétiová, M. Janková). Prieskum nadväzoval na predchádzajúce prieskumy v danej téme v rokoch 2004, 2007, 2011, čím nezisťoval len aktuálny stav, ale vďaka porovnaniu niektorých údajov bolo možné sledovať aj zmeny a trendy v tejto oblasti. Cieľom prieskumu bolo zmapovať existenciu žiackych samosprávnych orgánov v stredných školách a zistiť

mieru ich participácie na živote školy. Z oslovených 710 stredných škôl na Slovensku sa do prieskumu zapojili takmer tri štvrtiny v celkovom počte 527. Dotazníky vyplnili riaditelia škôl resp. nimi poverení pracovníci. Prieskum teda neprináša pohľad detí a mladých ľudí, ale dospelých. Výsledky prieskumu poukazujú na to, že na stredných školách počet žiackych školských rád kontinuálne narastá. Najpozitívnejšie sa k žiackym školským radám stavajú riaditelia gymnázií a tí zároveň hodnotia činnosť žiackych školských rád ako aktívnejšiu oproti hodnoteniam riaditeľov stredných odborných škôl.

Ako sa uvádza v zhrnutí prieskumných zistení, hodnotenie záujmu o prácu v školskej samospráve nevyznieva veľmi pozitívne. Hoci každý piaty zapojený riaditeľ potvrdil veľký záujem o prácu samosprávneho orgánu zo strany žiakov, polovica z nich vníma záujem ako priemerný. Malý záujem žiakov školy zapájať sa do činnosti školskej samosprávy deklarovalo až 31 % oslovených a 1 % uviedla dokonca nezáujem. Záujem je výrazne vyšší v gymnáziách. V mnohých prípadoch je podľa oslovených zástupcov škôl žiacka školská rada dosť podstatným medzičlánkom medzi žiakmi a pedagógmi, prípadne vedením školy, nemožno to však zovšeobecňovať na všetky prípady. Riaditelia pritom často poukazovali aj na striedanie obdobia aktivity a pasivity. Zároveň sa častokrát stáva, že pedagogická rada nerešpektuje názory zástupcov žiakov vyjadrené prostredníctvom žiackej samosprávy. V rámci uplatňovania demokratických princípov v škole majú žiaci právo vyjadriť sa a byť vypočutí vo všetkých oblastiach života a fungovania školy, na čo má nadväzovať vážne posúdenie ich názorov, pripomienok a požiadaviek, čo v konečnom dôsledku však nemusí hneď nevyhnutne viesť k ich implementácii do praxe – v tomto ohľade je však potrebné danú vec prediskutovať, zdôvodniť postoj vedenia školy, učiteľov a ďalších pracovníkov a hľadať optimálne riešenia pre všetky zúčastnené strany. Proces participácie by mal mať jasne nastavené transparentné pravidlá a podmienky fungovania, ktoré sú známe a riadia sa nimi všetci – tak žiaci, ako aj učители a ďalší zamestnanci školy.

Ako najčastejšie aktivity žiackej školskej rady respondenti uvádzali: realizáciu športových a kultúrnych podujatí, úpravu školského interiéru, rôzne dobrovoľnícke aktivity, charitatívne zbierky, realizáciu úspešných projektov, ktoré navrhli členovia žiackych školských rád, pripomienky k organizácii vyučovacieho procesu, participáciu žiakov na živote školy, úpravu okolia školy, skvalitnenie možností na stravovanie, spoluprácu pri organizovaní preventívnych aktivít, separovaný zber, úsporu energie, riešenie problémov vo vzťahoch medzi žiakmi a pedagógmi, pripomienky k školskému poriadku, sťažnosti na pedagógov, šírenie dobrého mena školy, zriadenie schránky dôvery a pod.

V prípade potreby aktualizácie zákona upravujúceho fungovanie žiackych školských rád väčšina riaditeľov uviedla, že so znením zákona súhlasia a nemajú žiadne návrhy na jeho zmenu, 24 riaditeľov (6%) síce vyjadrilo súhlas, ale deklarovali aj určité potrebné zmeny, ktoré možno zhrnúť nasledovne: zmeniť striktné ustanovenie o počte členov žiackych školských rád, zmeniť názov samosprávneho orgánu školy, napr. na školský parlament, študentská školská rada a pod., spresniť práva a kompetencie žiackych školských rád smerom k vedeniu školy, zaviesť povinnosť vedenia školy vyjadriť sa, resp. rozhodnúť k návrhom žiackej školskej rady, zakomponovať do zákona, resp. vyjasniť systém financovania činnosti žiackych školských rád, zmeniť spôsob voľby členov žiackych školských rád – v rámci celoškolskej voľby neznalosť kandidátov, doplniť funkciu koordinátora žiackej školskej rady.

V školskom roku 2011/2012 realizovalo Centrum vedecko-technických informácií SR výskum zameraný na zmapovanie činnosti a efektívnosti žiackych školských rád (M. Pétiová). Z celkového počtu 1578 respondentov (žiakov stredných škôl), až 71% opýtaných študuje na strednej škole, kde je zriadený žiacký samosprávny orgán. Zápornú odpoveď uviedlo 10% opýtaných, pričom v tejto skupine len 2% stredoškôľakov priznalo, že v blízkej budúcnosti by chceli tento žiacký samosprávny orgán zriadiť. Zarážajúce je zistenie, že 14% mladých ľudí na danú otázku nevedelo odpovedať a 6% opýtaných otvorene priznalo, že sa o túto problematiku nezaujímajú. Spokojnosť s činnosťou žiackej školskej rady vyjadrila asi tretina (31%) opýtaných, pričom 24% stredoškôľakov prejavilo iba čiastočnú spokojnosť. S kvalitou práce žiackeho samosprávneho orgánu nebolo spokojných len 7% respondentov, avšak je

zarážajúce, že najpočetnejšiu skupinu opýtaných (38%) tvorili stredoškólači, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.

Vo výskumnej správe sa konštatuje, že až 64% opýtaných nevedelo o tom, aké podnety predkladali členovia žiackych školských rád vedeniu školy. Len 12% opýtaných malo všetky informácie o činnosti žiackych samosprávnych orgánov a približne rovnaký počet opýtaných (13%) priznal, že sú s prácou žiackeho samosprávneho orgánu oboznámení len čiastočne. Približne 11% žiakov stredných škôl priznalo, že členovia ich žiackych rád nepredložili vedeniu školy žiadne návrhy. Z uvedeného je zrejmé, že ak na strednej škole žiacka školská rada funguje, väčšinou o jej existencii a činnosti ostatní študenti nevedia. Ak má žiacka školská rada fungovať ako demokratický, transparentný a participatívny orgán, škola – tak učitelia, ako aj zaangažovaní žiaci – by mali vyvinúť maximálne úsilie o poskytnutie informácií o jej činnosti, ako aj o spôsoboch zapojenia sa a podávania podnetov. Okrem toho by mali aj členovia žiackych školských rád rôznymi spôsobmi spropagovať aktivity, ktoré realizujú, snažiť sa zvýšiť medializáciu svojej práce s cieľom skvalitniť ju a motivovať aj ostatných žiakov k lepšej spolupráci a vyššej aktivite.

Výskum ďalej zisťoval, s čím sa žiacke školské rady najčastejšie obracajú na vedenie školy. Najčastejšie išlo o realizáciu aktivít (52%). Oslovení žiaci v nižšej miere uvádzali aj zmeny týkajúce sa organizácie vyučovania (24%), úpravy interiéru (13%), zlepšenia podmienok v škole (9,6%), skvalitnenia stravovania (9%) a prezúvania (5%). Len malý počet stredoškólačov spomenul, že žiacka školská rada iniciovala riešenie vzťahov medzi pedagógmi a žiakmi (4%), udelenie riaditeľského voľna (3%), zakúpenie nových počítačov a hodnotenie dochádzky (zhodne 2%), vydávanie časopisu (2%), úpravu školského poriadku (1%), možnosť počúvať hudbu počas prestávok (0,5%), prípadne iné, bližšie neurčené podnety (4%).

V prípade hodnotenia spolupráce žiackej školskej rady s vedením školy je zarážajúce zistenie, že mieru spolupráce členov žiackych školských rád a vedenia školy nevedelo ohodnotiť najviac, až 40% opýtaných. Len o niečo nižší podiel stredoškólačov (38%) uviedol pravidelnú kooperáciu členov žiackych školských rád a vedenia školy, ktorú hodnotil ako dobrú a 18,8% opýtaných sa priznalo, že táto spolupráca je iba príležitostná. Len 3% respondentov prezentovali názor, že členovia žiackeho samosprávneho orgánu a vedenie školy nespolupracujú vôbec.

Dané výsledky prieskumov tak medzi riaditeľmi škôl, ako aj medzi žiakmi a študentmi naznačujú, že k skutočnej participácii žiakov a študentov na živote školy vo všetkých jej oblastiach nás na Slovensku čaká ešte dlhá cesta. To vo svojej podstate potvrdzujú aj správy Štátnej školskej inšpekcie zaoberajúce sa výchovou k demokratickému občianstvu a v rámci nich aj fungovaním žiackych samosprávnych orgánov. Ak má byť škola miestom, kde sa deti a mladí ľudia, resp. žiaci a študenti cítia prijatí, rešpektovaní a v duchu demokracie majú možnosť spoluvytvárať pravidlá a priestor, v ktorom trávia podstatnú časť dňa, ako aj podstatnú časť obdobia detstva a mladosti, nesmie byť ich aktivita redukovaná na záujmové, kultúrno-spoločenské a športové aktivity školy, na čo je v súčasnosti kladený najväčší dôraz.

Činnosť žiackych školských rád sa snažia rozvíjať a podporovať regionálne rady mládeže, ktoré realizujú školenia tak koordinátorov žiackych školských rád, ako aj ich členov, zároveň organizujú ďalšie stretnutia, predovšetkým výmeny skúseností a konferencie. V niektorých krajoch boli vytvorené krajské žiacke školské rady, ktorých úlohou je zastupovať záujmy žiackych rád smerom k vyššiemu územnému celku. Podpora činnosti žiackych školských rád je aj jednou z tematických oblastí práce Iuventy – Slovenského inštitútu mládeže.

Súčasný stav a prax participácie detí a mladých ľudí na Slovensku

Štruktúrovaný dialóg

Na zisťovanie názorov mladých ľudí pre tvorbu politík na európskej a národnej úrovni slúži tzv. *Štruktúrovaný dialóg* (www.strukturovanydialog.sk). Jeho činnosť riadi Národná pracovná skupina pre štruktúrovaný dialóg s mládežou. Hlavné témy diskusií sa tvoria na európskej úrovni, na národnej úrovni však môžu byť obohatené o ďalšie, ktoré sú relevantné pre konkrétnu členskú krajinu EÚ a mladých ľudí, ktorí v nej žijú. Okrem zisťovania názorov štruktúrovaný dialóg privádza k jednému stolu nielen mladých ľudí, ale aj tvorcov politík a rozhodovateľov, aby spoločne diskutovali a hľadali riešenia, ktoré sú v záujme a možnostiach všetkých zúčastnených strán. Z dôvodu získavania pravidelných, kvalitných a relatívne reprezentatívnych názorov mladých ľudí na rozličné aspekty ich života bol vytvorený tzv. panel mladých, ktorý dopĺňa a posilňuje štruktúrovaný dialóg. Významným partnerom v oboch aktivitách sú mimovládne organizácie a školy. Realizáciu Štruktúrovaného dialógu na Slovensku zastrešuje Rada mládeže Slovenska v spolupráci s partnermi – Združením informačných a poradenských centier mládeže, Asociáciou krajských rád mládeže, Študentskou radou vysokých škôl – a v spolupráci s Odborom mládeže MŠVVaŠ SR a Iuventou – Slovenským inštitútom mládeže.

Mládežnícke parlamenty, obecné a mestské rady mládeže

Na úrovni miest a obcí Slovenska fungujú mestské mládežnícke parlamenty a obecné rady mládeže. Tieto sú formálnymi štruktúrami, ktoré umožňujú mladým ľuďom prichádzať s návrhmi a nápadiami pre rozvoj politiky a podujatí v obciach a mestách, v ktorých žijú, ale taktiež aj priestorom pre vedenie mesta alebo obce, politickú reprezentáciu i verejnú správu konzultovať s mladými ľuďmi tvorbu a realizáciu politík, ako aj zapájať ich do konkrétnych aktivít. Na celoslovenskej úrovni funguje strešná organizácia Národný mládežnícky parlament, ktorá v súčasnosti združuje 22 mládežníckych parlamentov a obhajuje ich záujmy. Spomenúť treba aj iniciatívu Národného mládežníckeho parlamentu a AKRAMu z roku 2017, ktorá spočívala v mobilizácii okolo hromadnej pripomienky za zakotvenie mládežníckeho parlamentu do Zákona o obecnom zriadení. Pripomienka bola zapracovaná vo vecnom návrhu novely Zákona č. 282/2008 Z.z.

Participácia na úrovni VÚC

Ako príklad dobrej praxe participácie mladých ľudí na úrovni VÚC uvádza Správa o mládeži 2018 aktivity Trenčianskeho samosprávneho kraja (TSK) s vlastnou regionálnou koncepciou rozvoja práce s mládežou do roku 2020 a príslušnými akčnými plánmi. Ide pritom o dokumenty, ktoré vznikli participatívnym zapojením všetkých aktérov pôsobiacich v danom regióne, vrátane mladých ľudí, pričom obsahovo tieto dokumenty vychádzajú zo Stratégie pre mládež na roky 2014-2020. Od januára 2016 v rámci Regionálneho centra mládeže pôsobí koordinátor práce s mládežou v TSK, ktorý proaktívne zabezpečuje koordináciu krajskej politiky mládeže vo všetkých oblastiach. Ďalším príkladom dobrej praxe sú napr. rozličné projekty Rady mládeže Žilinského kraja na podporu participácie detí a mladých ľudí na miestnej a krajskej úrovni podporené z rozličných programov a prostriedkov EÚ (napr. Erasmus+, OP Ľudské zdroje – Efektívna verejná správa). Príkladom dobrej praxe z minulých rokov bola aj aktivita Rady mládeže Košického kraja v rámci projektu Hlas mladých. Prostredníctvom konferencií v okresných mestách zameraných na zber podnetov a nápadov mladých ľudí z Košického kraja vypracovali odporúčania s návrhom na ich zapracovanie do Akčného plánu Koncepcie na rok 2017 - 2018. Tvorba Stratégie PSK pre mládež na roky 2015 - 2020 vznikala zdola participatívnym zapojením mladých ľudí a expertov v oblasti mládežníckej politiky. Následne bola prerokovaná na komisiách, predložená na zastupiteľstvo a prijatá.

Školská participácia alebo Žiacke školské rady a študentské parlamenty

Vo vzdelávacom štandarde z občianskej náuky sú špecifikované výkonové aj obsahové štandardy, ktoré by mali žiaci/čky ovládať po absolvovaní jednotlivých ročníkov. Občianska výchova by mala rozvíjať občianske a právne vedomie žiakov/čok, posilňovať zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivovať žiakov/čky k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Ako vyplynulo zo zistení IUVENTY – Slovenského inštitútu mládeže, do aktivít ľudsko-právneho charakteru sa žiaci podľa učiteľov zapájajú len zriedka. Učitelia poukázali aj na to, že sa nekladie dostatočný dôraz na vytváranie príležitostí pre zapojenie žiakov do rozhodovania školy či komunitných činností, analyzovanie a sledovanie zmien v škole a komunite, reflektovanie a analyzovanie účasti na dianí a možností zapojenia sa. Za najdôležitejšie z hľadiska občianskej výchovy považujú rozvíjanie vedomostí a poznatkov o občianstve. Sústreďujú sa v prevažnej miere na odovzdávanie vedomostí a neostáva im čas na to, aby sa zameriavali aj na výchovný aspekt predmetov, a tak podporovali u svojich žiakov prepojenie teórie s praxou. Poznatky o občianstve sú často prezentované nepružne, pričom absentujú kritické témy. Demokracia je prezentovaná ako stabilná štruktúra, a nie ako historicky formovaná inštitúcia, ktorá sa musí neustále udržiavať, aby fungovala. Učebnice sa málo venujú participačným štruktúram pre mládež. Náuka o spoločnosti sa nezriedka obmedzuje na filozofiu a témam o demokratických systémoch a procesoch sa nevenuje primeraná pozornosť. Poslanie náuky o spoločnosti podľa odborníkov nie je dokonca príprava na občiansky život, ale na odlišné smery vysokoškolského štúdia. Žiaci tak majú relatívne dosť poznatkov, avšak málo príležitostí na „zažitie“ demokracie v škole.

Fungovanie žiackych školských rád a študentských parlamentov je na jednej strane vymedzené zákonom, na druhej strane ich reálne fungovanie závisí v zásade od rozhodnutia samotnej školy, jej vedenia a motivovaných učiteľov, resp. koordinátorov, ktorí s deťmi a mladými ľuďmi na školách pracujú. Vytváraniu a skvalitňovaniu žiackych školských rád a študentských parlamentov, resp. rozličných podôb žiackej a študentskej samosprávy a participácie na živote školy sa venujú regionálne rady mládeže, regionálne centrá mládeže, ale aj konkrétne tematicky zamerané projekty skvalitňovania školského prostredia ako napr. Otvorené školy Nadácie otvorenej spoločnosti, Škola priateľská k deťom UNICEF Slovensko, Školy, ktoré menia svet organizácie IPAO či Zelená škola Živice. Lídrov žiackych školských rád školí aj IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže. Takisto je potrebné spomenúť národný projekt Komprax - kompetencie pre prax, do ktorého sa zapojilo viac ako 11 500 mladých ľudí (realizovaný v rokoch 2011 – 2015). Tu by bolo potrebné vyhodnotiť dopad realizovaných aktivít a projektov kvalitatívnou štúdiou.

Participácia a demokracia vo formálnom vzdelávaní

Vo vzdelávacom štandarde z občianskej náuky sú špecifikované výkonové aj obsahové štandardy, ktoré by mali žiaci ovládať po absolvovaní jednotlivých ročníkov. Občianska výchova by mala rozvíjať občianske a právne vedomie žiakov, posilňovať zmysel jednotlivcov pre osobnú i občiansku zodpovednosť a motivovať žiakov k aktívnej účasti na živote demokratickej spoločnosti. Úroveň vzdelávania v rámci občianskej výchovy a prepojenie teoretických poznatkov s praxou a praktizovaním občianskych zručností je nielen v rámci Slovenska, ale aj medzi jednotlivými školami rôzna. Ako problém sa javí aj samotný „autoritársky duch“ na školách, školy nie sú nastavené priaznivo na demokratické, participatívne fungovanie. Napriek tomu nielen zahraničné, ale i domáce štúdie naznačujú význam celkovej atmosféry na škole, otvorenej klímy, či triednej diskusie, ktorá predstavuje významný faktor rozvoja rôznorodých občianskych kompetencií u žiakov a študentov.

Mimovládne organizácie a miestne iniciatívy

Mimovládne organizácie a miestne iniciatívy poskytujú veľké možnosti pre občiansku, ale aj politickú participáciu detí a mladých ľudí. Sú priestorom, v ktorom sa deti a mladí ľudia môžu realizovať podľa

svojich záujmov, rozvíjať zručnosti potrebné pre kvalitný život, zamestnanie aj spoluúčasť na živote spoločnosti, prinášať a realizovať vlastné nápady pre aktivity a projekty v prospech svojich rovesníkov a komunity. Mimovládne organizácie ako partneri samospráv, štátnych a verejných inštitúcií, škôl a ďalších aktérov pomáhajú zapájať deti a mladých ľudí do rozličných participačných štruktúr a mechanizmov, pričom nezriedka preberajú úlohu koordinátora a realizátora týchto aktivít.

Komunity priateľské deťom a mladým ľuďom

Nadácia pre deti Slovenska realizuje program Komunity priateľské deťom a mladým ľuďom. Formou vzdelávacích a konzultačných aktivít pomáha jednotlivým miestnym samosprávam a organizáciám, ktoré v nich pôsobia, mapovať potreby detí a mladých ľudí v danej komunite, hľadať efektívne a zmysluplné riešenia a pretavovať ich do komunitných/miestnych akčných plánov. V tejto súvislosti udeľuje aj ocenenie Komunita priateľská deťom a mladým ľuďom samosprávam, ktoré v predmetnej oblasti za uplynulý rok zaznamenali najväčší progres.

Podpora volebnej účasti a informovaného rozhodovania pre demokratické hodnoty

Správa o mládeži 2018 uvádza nasledovný príklad informačnej kampane pre mladých ľudí v súvislosti voľbami do VÚC: Komunita „Zastavme korupciu“ spustila začiatkom októbra 2017 informačnú kampanť „Pod županom“. Kampanť mala informovať mladých ľudí o kompetenciách žúp a ich význame pre občanov, osobitne pre mladých ľudí, zároveň mala mobilizovať mladých ľudí k účasti vo voľbách. Jedna z najvýraznejších iniciatív je platforma ľudí a organizácií „Nie v našom meste“ v Banskej Bystrici, ktorej inštitucionálnym podporovateľom je Centrum komunitného organizovania. Platforma vznikla predovšetkým ako reakcia na trendy radikalizácie v spoločnosti. Podobne ako pred parlamentnými voľbami v roku 2016, aj pred župnými voľbami prebehli simulované študentské voľby.

Ako sa uvádza v *Správe o mládeži 2018*, špecifickým vývojom po zisteniach Študentských volieb bola stimulácia občianskych aktivít zdola – vzniklo niekoľko krátkodobých študentských iniciatív aj projektov starších aktivistov zameraných na príčiny protestného hlasu – Dezinformácie Hoaxy Propaganda a diskusie v regiónoch (napr. iniciatíva Zabudnuté Slovensko, Čo doVolíš, Sebavedomé Slovensko, Na férovku). Atmosféra zvýšeného občianskeho aktivizmu viedla aj k participácii mladých ľudí formou verejných zhromaždení a protestov, napr. v reakcii na politické a korupčné kauzy. Samotní mladí ľudia niekoľko protestov aj zorganizovali.

Použitá literatúra

1.

VALNÉ ZHROMAŽDENIE ORGANIZÁCIE SPOJENÝCH NÁRODOV: Dohovor o právach dieťaťa, 1989 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>>

2.

VÝBOR PRE PRÁVA DIEŤAŤA: VŠEOBECNÝ KOMENTÁR č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočutý. Ženeva, 2009 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/vseobecny-komentar-vyboru-prava-dietata-c-12.pdf>>

3.

Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (2007/C 306/01) [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:SK:PDF>>

4.

RADA EURÓPY: Stratégia Rady Európy o právach dieťaťa (2016-2021). Ľudské práva detí, 2016 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/dokumenty/strategia-rady-europy-pravach-dietata.pdf>>

5.

EURÓPSKA KOMISIA: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Program EÚ v oblasti práv dieťaťa, 2011. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/program-europskej-unie-v-oblasti-prav-dietata.pdf>>

6.

KOMISIA EURÓPSKYCH SPOLOČENSTIEV: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. Stratégia EÚ pre mládež – investovanie a posilnenie postavenia mládeže Obnovená otvorená metóda koordinácie s cieľom riešiť výzvy a príležitosti týkajúce sa mládeže, 2009. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2010_2018_strategia_eu_spoluprace_v_oblasti_mladeze.pdf>

7.

COUNCIL OF EUROPE AND YOUTH: 8th Council of Europe Conference of Ministers responsible for Youth, "The future of the Council of Europe youth policy: AGENDA 2020", Declaration, 2008. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2008_agenda2020_rada_europy_en.pdf>

8.

UNITED NATIONS: World Programme Action For Youth. 2010. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>>

9.

RADA EURÓPSKEJ ÚNIE: Návrh záverov Rady o presadzovaní a ochrane práv dieťaťa, 2014. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=SK&f=ST%2015559%202014%20INIT>>

10.

EURÓPSKA KOMISIA: ODPORÚČANIE KOMISIE z 20. februára 2013 Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia (2013/112/EÚ), 2013. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0112&from=EN>>

11.

KONGRES MIESTNYCH A REGIONÁLNYCH SAMOSPRÁV EURÓPY: Revidovaná Európska charta o participácii mladých ľudí na miestnom a regionálnom živote. Charta bez statusu dohovoru, 2003 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/europska_charta_o_participacii_mladych_ludi_na_miestnom_a_regionalnom_zivote.pdf>

12.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Národný akčný plán pre deti na roky 2013-2017, 2013 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/narodny-akcny-plan-pre-deti-na-roky-2013-2017.pdf>>

13.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020, 2014. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<[https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20\(sj\).pdf](https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20(sj).pdf)>

14.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Správa o mládeži 2018.

<[https://www.iuventa.sk/files/som/som-sprava%20o%20mladezi%202018%20\(kompletn%C3%A1%20verzia\).pdf](https://www.iuventa.sk/files/som/som-sprava%20o%20mladezi%202018%20(kompletn%C3%A1%20verzia).pdf)>

15.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Prieskum Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR „Samospráva a mládež“ 2015. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/prieskumy/prieskum_samospravy_mladez_final.pdf>

16.

ZÁKON č. 131/2002 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Dostupný na internete:

<https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2008_zakon_o_podpore_prace_s_mladezou.pdf>

17.

ZÁKON č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupný na internete:

<<http://www.epi.sk/zz/2003-596>>

18.

ZÁKON č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupný na internete:

<<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/176/>>

19.

KOLÍKOVÁ, M. a kol.: Mládežnícka participácia na Slovensku – súvislosti, príklady, nástroje. Bratislava: Rada mládeže Slovenska. 2005. 113 s. ISBN: 80-969045-4-X

Dostupné na internete:

<<http://www.codetipotrebuju.sk/wp-content/uploads/2015/01/MI%C3%A1de%C5%BEen%C3%ADcka-particip%C3%A1cia-na-Slovensku.pdf>>

20.

LENČO, P. - CHLEBNIČANOVÁ, A.: Samospráva rešpektujúca práva detí a mladých ľudí. Bratislava: Nadácia pre deti Slovenska. 2017. 76 s. ISBN 978-80-89403-15-8 (tlačaná verzia). ISBN 978-80-89403-16-5 (elektronická verzia)

Dostupné na internete:

<<http://www.codetipotrebuju.sk/wp-content/uploads/2018/01/samospravy-web-1.pdf>>

21.

BIELIKOVÁ, M. – PÉTIOVÁ, M. – JANKOVÁ, M.: Školská samospráva a občianska aktivácia mládeže. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR. 2017. 56 s. ISBN 978-80-89354-86-3

Dostupné na internete:

<http://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/texty/Publ.ZSR_2017.pdf>

22.

PÉTIOVÁ, M.: Názory žiakov stredných škôl na činnosť žiackej školskej rady. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<http://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/texty/Nzory_iakov_strednch_kl_na_innos_iackej_kolskej_rady_.pdf>

23.

ČAVOJSKÁ, K. – ŠUMŠALOVÁ, K. – HUSÁK, J. – SZOMBATHELYI, Sz.: Political Participation of Youth in V4 Countries, Results of the public opinion poll among young people in Slovakia, the Czech republic, Hungary and Poland. Bratislava: Rada mládeže Slovenska. 2017. 104 s. ISBN 978-80-972694-3-2

Dostupné na internete:

<http://visegrad.mladez.sk/wp-content/uploads/2017/03/V4_report.pdf>

24.

ČAVOJSKÁ, K.: Dopady práce s mládežou (záverečná správa z výskumu). Bratislava: Rada mládeže Slovenska. 2016. 64 s. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<http://mladez.sk/wp-content/uploads/2016/08/Dopady-pr%C3%A1ce-s-ml%C3%A1de%C5%BEou_spr%C3%A1va-z-v%C3%BDskumu-1.pdf>

25.

VIERA TOMANOVÁ - KOMISÁR PRE DETI: Správa o činnosti komisára pre deti za obdobie roka 2017, 2018. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://komisarpredeti.sk/wp-content/uploads/2018/04/sprava-o-cinnosti-komisara-pre-deti-za-obdobie-roka-2017.pdf>>

26.

FARROW, A: Children, young people and participation. Berlin: Youth Policy Press. 2016. 16 s. ISSN 2366-9616

Dostupné na internete:

<http://www.youthpolicy.org/library/wp-content/uploads/library/Youth_Policy_Working_Paper_03_201607.pdf>

27.

EUROPEAN COMMISSION: A renewed EU Youth Strategy proposed by the European Commission for 2019-2027 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://ec.europa.eu/youth/news/eu-youth-strategy-adopted_en>

28.

EUROPEAN COMMISSION: Public Opinion. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2163>>

29.

EUROPEAN COMMISSION: Participation in civil society [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/civil-society_en>

30.

UNITED NATIONS – YOUTH: Youth2030: UN SG launches bold new strategy for young people ‘to lead’ [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.un.org/development/desa/youth/news/2018/09/youth2030/>>

31.

COUNCIL OF EUROPE: About us [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.coe.int/en/web/children/home>>

<<https://www.coe.int/en/web/youth/about-us>>

32.

COUNCIL OF EUROPE: Priorities [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<[https://www.coe.int/en/web/youth/priorities#%2224902356%22:\[1\]](https://www.coe.int/en/web/youth/priorities#%2224902356%22:[1])>

33.

OFICIÁLNA WEBOVÁ LOKALITA EURÓPSKEJ ÚNIE: Detský kútik [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://europa.eu/kids-corner/index_sk.htm>

34.

COUNCIL OF EUROPE EUROPEAN UNION: Youth Partnership [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/about-us>>

35.

RADA MLÁDEŽE SLOVENSKA: Štruktúrovaný dialóg [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://strukturovanydialog.sk/strukturovany-dialog/>>

<<http://strukturovanydialog.sk/>>

36.

RADA MLÁDEŽE SLOVENSKA: Čo je Panel mladých [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://strukturovanydialog.sk/co-je-panel-mladych/>>

37.

RADA MLÁDEŽE SLOVENSKA: Politická participácia mládeže v krajinách V4 [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://visegrad.mladez.sk/>>

38.

NÁRODNÝ MLÁDEŽNÍCKY PARLAMENT: Mladí prinášajú zmeny [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://narodnymp.sk/>>

<<https://www.facebook.com/narodnymladeznickyparlament/>>

39.

NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA: Čo deti potrebujú. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://www.codetipotrebuju.sk/>>

40.

VOĽBY A MLÁDEŽ: Mladí ľudia v Žilinskom kraji v simulovaných voľbách vyjadrili túžbu po zmene. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<http://volby.rmzk.sk/?p=293>>

41.

AKTUALITY.SK: Do simulovaných volieb sa opäť zapoja ľudia, ktorí „predpovedali“ úspech Kotlebu. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.aktuality.sk/clanok/522997/do-simulovanych-volieb-sa-opat-zapoja-ludia-ktori-predpovedali-uspech-kotlebu/>>

42.

ASOCIÁCIA KRAJSKÝCH RÁD MLÁDEŽE: Činnosť venovaná žiackym školským radám stredných škôl v roku 2015 a 2016. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.akram.sk/cinnost-venovana-ziackym-skolskym-radam-strednych-skol-v-roku-2015-2016>>

43.

BRITISH LIBRARY: Social Welfare. Understanding participation: a literature review. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.bl.uk/collection-items/understanding-participation-a-literature-review>>

44.

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA: Zistenia ŠŠI týkajúce sa fungovania žiackych školských rád. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://drive.google.com/file/d/10ofN7hUTpG2yDT19sUFY-2o0IqdGueD1/view>>

45.

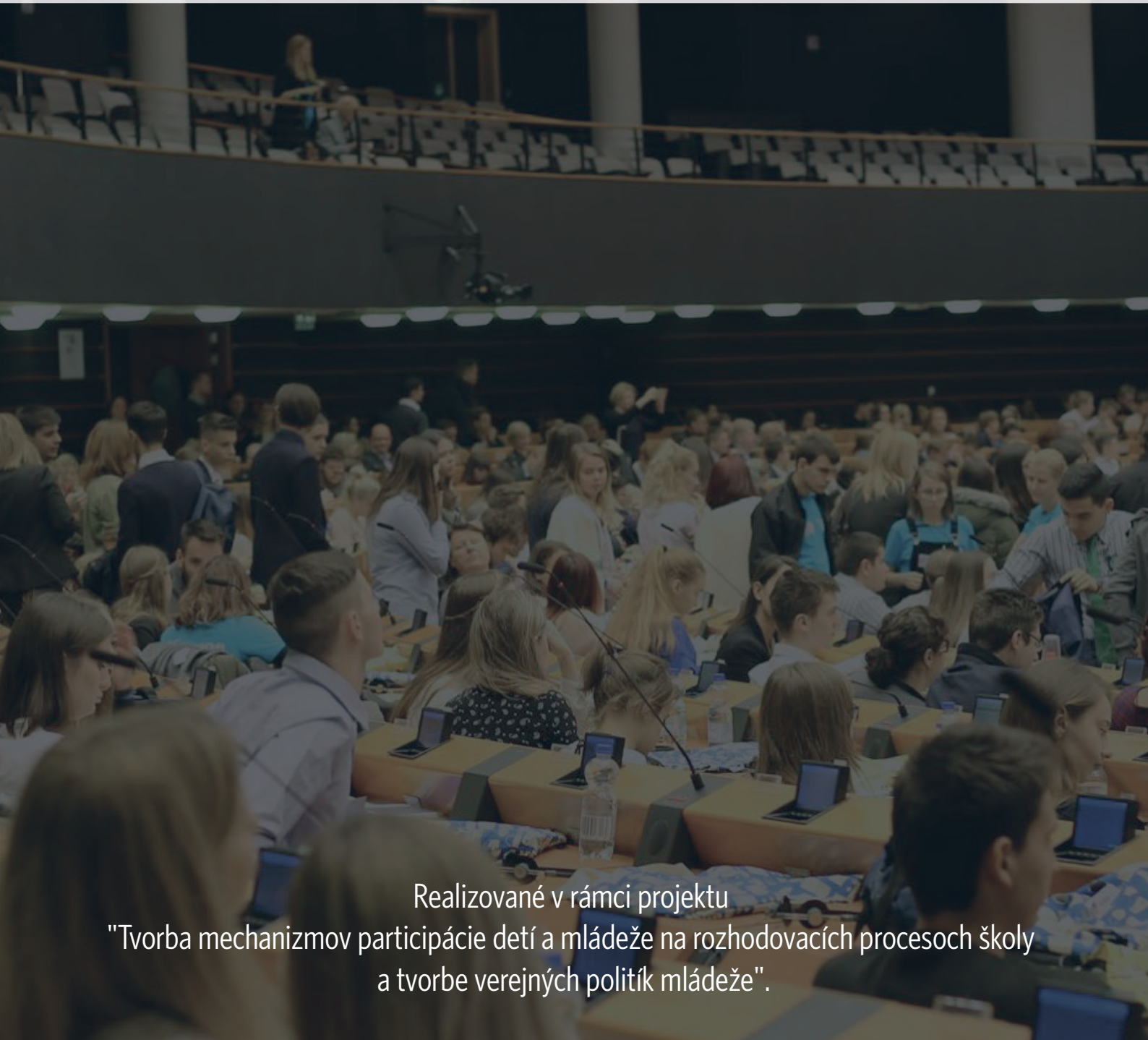
SLOVENSKÝ VÝBOR PRE UNICEF: DETI O SVOJICH PRÁVACH. Kvalitatívna sonda do života detí na Slovensku. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/priloha-c.-1.pdf>>

46.

UNITED NATIONS: Youth 2030. Working with and for young people. United Nations Youth Strategy. 2018. [cit. 16.11.2018]. Dostupné na internete:

<https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2018/09/18-00080_UN-Youth-Strategy_Web.pdf>

Realizované v rámci projektu
"Tvorba mechanizmov participácie detí a mládeže na rozhodovacích procesoch školy
a tvorbe verejných politík mládeže".

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond